

Motion till riksdagen

1989/90:Jo218

av Stig Alemyr m.fl. (s, m, fp, c)

Sockerbetsodlingen

Sockerbetsodling och förädling i Kalmar län är av sådan betydelse ur regionalpolitisk, miljömässig samt beredskapsmässig synpunkt att verksamheten måste säkerställas för framtiden.

I såväl särskild utredning av statens jordbruksnämnd som utredningen om den nya livsmedelspolitiken har frågan om sockerproduktionens och sockerbetsodlingens framtid i Sverige diskuterats. Vi vill redovisa de mycket stora regionalpolitiska och miljömässiga konsekvenser som en ev. nedläggning av Mörbylånga sockerbruk skulle föra med sig. En nedläggning av såväl bruk som odling skulle föra med sig ett direkt bortfall av ca 400 årssysselsatta inom näringslivet i Kalmar län, främst på Öland. Ett så betydande bortfall av primärsysselsättning kan leda till än svårare verkningar. Öland är, bortsett från Färjestaden och området närmast brofästet samt Borgholms och Mörbylånga tätorter, en utpräglad avfolkningsbygd. Flera församlingar har 30–40 % av invånarna i pensionsåldrarna. Söder om centralorten Mörbylånga finns vid sidan av jordbruket mycket få arbetstillfällen. Mot bakgrund av den svaga industriella strukturen kommer en total nedläggning av sockerproduktionen att medföra betydande reducering av servicestrukturen på särskilt de sydligaste delarna av Öland. Detta skulle allvarligt försvåra för samhällsorganen att erbjuda den kvarvarande befolkningen en tillfredsställande serviceförsörjning. Den totala sysselsättningseffekten kan inklusive multiplikatorverkan innebära en reducering av ca 600–700 arbetstillfällen.

Med tanke på sockerbetornas goda lönsamhet i förhållande till alternativa grödor kan nedläggning av sockerbetsodlingen innebära en betydande minskning av den odlade åkerarealen på Öland. Dess betydelse för animalieproduktionen verkar i samma riktning. Öland är ett säreget och särpräglat landskap med många områden av riksintresse. Det öppna jordbrukslandskapet har karaktäriserat den öländska naturmiljön. Öland har utvecklats att bli ett av de största svenska turistlandskapen. Ett igenbuskat Öland skulle mista mycket av sin särprägel och innebära en försämrad natur-, kultur- och turistmiljö.

Vi vill därför att frågan om sockerproduktionen på Öland skall ses utifrån en helhetssyn på ön. En nedläggning skulle innebära stora konsekvenser för sysselsättning, social service, turism och naturmiljö och eventuella samhälls-ekonomiska vinster av sådana åtgärder skulle inte stå i rimlig proportion till skadorna. Vi vill därför kräva att den av statsmakterna vid ett flertal tillfällen fastslagna målsättningen, att en minskning av sockerbetsodling och sockerproduktion inte fick drabba Öland eller Gotland där odlingens betydelse för sysselsättning och samhällsutveckling är störst, lägges som grund för ett lång-

siktigt beslut att sockerbetsodling och sockerproduktion på Öland skall bibehållas.

Vi vill redovisa följande synpunkter på olika frågeställningar som diskuterats i de olika utredningarna.

Produktionsförutsättningar i odlingsledet

Enligt vår uppfattning ger materialet i utredningen från statens jordbruksnämnd vid handen att det är på Öland som sockerbetsodlingen har den högsta relativa lönsamheten. Växtodlingskalkyler visar att sockerbetsodlingen på Öland har en lönsamhet som överslagsmässigt överskrider alternativa grödor med ca 3 500 kronor per hektar. Det innebär för Mörbylångbrukets 4 200 hektar cirka 15 milj.kr. årligen i ökade intäkter mot om alternativa grödor som höstvetete, raps, råg eller korn hade odlats. Det torde inte vara orealistiskt att beräkna att det öländska jordbruket i förlorat täckningsbidrag, i minskat arbetskraftsutnyttjande och i omställningskostnader för maskiner årligen skulle förlora cirka 30 milj.kr. per år på en övergång från sockerbetor till alternativ produktion på lika stor åkerareal. Samtidigt visar jordbruksnämndens kalkyler att i delar av Skåne rapsen är överlägsen sockerbetorna. Även höstvetete och råg visar i Skåne god konkurrenskraft gentemot sockerbetorna. Sockerbetornas särställning på Öland beror helt på alternativa grödornas väsentligt lägre avkastning än i de andra odlingsområdena.

Vi vill vidare uppmärksamma tre andra faktorer av betydelse nämligen växtföljdsfrågan, sambandet sockerbetsodling och animalieproduktion samt kväveläckaget.

Sockerbolaget rekommenderar att betor ej bör förekomma oftare än vart fjärde år på ett och samma skifte men att när oljeväxter ingår i växtföljden odlingen bör ske med ännu längre mellanrum. Trots detta synes sockerbolaget anse att det är fullt möjligt att rymma hela betarealen under de tre sydligaste brukens odlingsområden (Jordberga, Köpingebro och Örtofta). Vi vill understryka vad Sveriges Betodlares Centralförening anfört om att en sådan koncentration av odlingen ökar risken för växtföljdssjukdomar eftersom det kan innebära att vissa företag odlade sockerbetor vart tredje år. Skulle odlingsintresset minska skulle dessa problem ytterligare kunna förvärras. Ett bibehållande av sockerbetsodlingen på Öland och Gotland reducerar starkt riskerna för ökade växtföljdssjukdomar till följd av en för stark koncentration.

Ur miljösynpunkt är det en fördel om sockerbetsblasten kan tillvaratas och användas som foder. Andelen sockerbetsodlare med utfodring av biprodukter i Mörbylånga odlingsområde är 59 % mot 45 % i genomsnitt, och andelen sockerbetsodlare med animalieproduktion och utfodring är 76 % i Mörbylånga mot 61 % för det totala antalet sockerbetsodlare. Utifrån dessa utgångspunkter är Mörbylånga odlingsområde gynnsamt ur miljösynpunkt. En koncentration av odlingen till sydvästra Skåne skulle givetvis ytterligare reducera utfodringen med biprodukter.

I Kalmar län, fram för allt på Öland, är djurhållningen intensiv. Sockerbetsodlingen bidrar i dessa bygder till att skapa en sund balans mellan tillgång på stallgödsel och sockerbetornas höga krav på tillgänglig växtnäring.

För att förbruka kväveinnehållet i flytgödsel fordras väsentligt större arealer vårsäd än sockerbeter. Minskar sockerbetsarealerna måste vårbruket ske under kortare tid. Tvingas man sprida stora mängder stallgödsel tidigt på våren ökar risken för att spridningen sker vid olämplig tidpunkt med läckage och stora körskador som följd. Sockerbeter har lång vegetationsperiod och tar upp växtnäring långt in på hösten. Kväveläckaget blir därför minimalt. En ökad odling av spannmål på motsvarande areal skulle leda till betydande försämring ur miljösynpunkt. Med de speciella miljöförhållanden som råder på Öland skulle därför en nedläggning av sockerbetsodlingen orsaka stora skador.

Transporter

Kostnaderna för transporter av sockerbeterna från Mörbylångadistriktet till de skånska sockerbruken blir mycket stora, oavsett om det sker på lastbil eller som sjöfrakt. Vid så kraftiga kostnadsökningar torde all sockerbetsodling i Mörbylångadistriktet bli olönsam. Om sockerbruket i Mörbylånga läggs ner innebär det därför en överhängande risk för att hela sockerbetsodlingen i Kalmar län upphör.

Miljöpåverkan från industriledet

Utredningen hävdar att Mörbylånga sockerbruk intar en särställning vad gäller utsläpp i vatten. Också vi anser att utsläppen från Mörbylånga sockerbruk i Kalmarsund är för höga och därför bör minskas. Utsläppsfrågorna är dock hanterbara. Kraven på reducering av utsläpp av syreförbrukande substans måste dock ställas lägre när det är frågan om utsläpp till Östersjön än till en mindre recipient i Skåne. Det borde därför gå att få till stånd en tillräcklig reducering av utsläppen utan att genomföra en fullständig slutning av sväm- och tvättvattenssystemet. Koncessionsnämnden för miljöskydd har beslutat om en utredning för att utröna om det inom befintliga dammsystem går att anordna längre gående resning genom utökad luftning. Investeringskostnaderna för ett sådant alternativ torde bli betydligt lägre än för en fullständig slutning av vattensystemet. Vi anser att målet därvid bör vara att nå minst 50 % reduktion av nuvarande mängder och i vart fall, som riktvärde, komma ner under en utsläppsnivå av 150 ton BOD (Biological Oxygen Demand) 7 per kampanj. Viss reduktion av närsaltsutsläppen kommer därvid även att ske.

Övrigt

Öland är ur naturvårdssynpunkt ett säreget och särpräglat landskap av stort naturvärde ur rikssynpunkt. Hit hör bland annat Stora alvaret och strandängarna. För att alvaret och ängarna skall kunna bibehålla sin särprägel och stora naturvärden krävs att avbetning sker med boskap.

Mer än hälften av de djurhållande sockerbetsodlarna inom Mörbylångaområdet har enbart storboskap i sin djurhållning. Det finns därför ett direkt samband mellan de storboskaphållande betodlarna och förutsättningarna för att bibehålla det öppna öländska landskapet. En avveckling av be-

totlingen inom Mörbylångaområdet skulle få konsekvenser ur naturvårdssynpunkt. Utan boskapsbetning kan värdefulla naturområden snabbt växa igen.

Endast i ett avseende har Mörbylångabruket en nackdel ur miljösynpunkt i förhållande till de övriga bruken nämligen vad gäller utsläpp i vatten av syreförbrukande substans. Det är helt logiskt att kraven på de skånska bruken, som alla ligger i inlandet, ställts mycket hårdare eftersom redan små utsläpp av syreförbrukande organisk substans i de små recipienterna skulle vålla mycket stor skada. Mörbylångabrukets utsläpp långt ut i Kalmarsund är dock för höga men förslag har lagts hur utsläppen skall kunna halveras utan krav på slutet vattensystem. Även om de slutligt fastställda miljökraven skulle komma att bli strängare och därmed investeringskostnaderna högre bör det vara sockerbolagets skyldighet att genomföra erforderliga uppbyggnader av Mörbylångabruket. Sockerbolaget har nämligen verkat på en genomreglerad marknad som ett renodlat monopolföretag. Särredovisning för de olika bruken har skett utan såväl tidigare vinstmedel från produktionen i Mörbylånga liksom statsmakternas regionalpolitiskt betingade stöd för detta bruk har gått in i bolagets totala resultaträkning. Sockerbolaget har årligen genomfört betydande investeringar men dessa medel har tillförts de återstående sockerbruken i Skåne där under årens lopp genomgripande struktur- omvandling har vidtagits. Mot denna bakgrund borde sockerbolaget med sin monopolställning ha skyldighet att iaktta regionalpolitiskt ansvar även utan strikt kostnadstäckning vid smärre avsteg från ur företagsekonomisk synpunkt optimal allokering.

Alternativet till nedläggning av sockerbruken i Mörbylånga är en nedläggning av bruk i Skåne. En sådan nedläggning eventuellt kombinerad med viss arealreduktion kommer knappast att få märkbara sysselsättningseffekter i det folktäta landskapet. Några konsekvenser för serviceförsörjningen behöver ej befaras. Det är därför uppenbart att de regionalpolitiska konsekvenserna av en sysselsättningsreducering är väsentligt lättare att hantera i Skåne än på Öland.

Statsmakterna har vid ett flertal tillfällen under senare år fastslagit att en minskning av sockerbetsodling och sockerproduktion ej får drabba Öland och Gotland, där odlingens betydelse för sysselsättning och samhällsutveckling är störst. Det har inte inträffat någonting som ger anledning till att ändra denna grundläggande målsättning. Vi får därför bestämt kräva att sockerbruken i Mörbylånga skall bevaras och att sockerbetsodlingen i Kalmar län skall bestå i nuvarande omfattning. Det är också nödvändigt att statsmakternas och sockerbolagets grundsyn på sockerbetsodlingens roll för Öland materialiseras i ett långsiktigt beslut som icke ideligen kan ifrågasättas utan skapar betingelser för en långsiktig planering för samhällsorgan, odlare, anställda och Sockerbolaget.

Även beredskapssynpunkter talar starkt mot en koncentration av hela den svenska sockerproduktionen till Skåne. Redan nu försvåras planläggningen av försörjning av livsmedel vid krigsläge av den mycket starka koncentrationen till Skåne av sockerbetsodlingen som även kan få konsekvenser för viss animalieproduktion, vilket skulle mycket starkt förstärka dessa tendenser.

Hemställan

Mot. 1989/90

Jo218

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att sockerbruket i Mörbylånga med tillhörande odlingsområde av regionalpolitiska skäl skall vara kvar i nuvarande omfattning,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen i övrigt anförts om sockernäringsens framtid.

Stockholm den 23 januari 1990

Stig Alemyr (s)

Birger Rosqvist (s)

Marianne Jönsson (c)

Lena Öhrsvik (s)

Ewy Möller (m)

Bertil Danielsson (m)

Agne Hansson (c)

Bengt Kronblad (s)

Ingrid Hasselström Nyvall (fp)

Arne Andersson (s)

i Gamleby